

The background of the entire page is a monochromatic blue-tinted image of the Statue of Liberty. The statue is shown from the waist up, holding a torch in her right hand and a tablet in her left. The image is centered and serves as the primary visual element.

Özgürlük ve Sorumluluk Bağlamında Sanat

Taha ÇAĞLAROĞLU

“

Sanat felsefesinin yol ayrımı ‘ruh’ ve ‘nefis’ temelinde gerçekleşmektedir.

”

Taha ÇAĞLAROĞLU

Çağımızda ‘özgürlük’ konusu hemen herkesi yakından ilgilendiren, düşündüren ve elbette sanata da izler düşüren bir kavramdır. Ne ki özgürlük konusuna eğilen insanlar/ sanatçılar bu kavramı irdelerken ‘sorumluluk’ meselesine pek de yanaşmamaktadır. Sanatçı, sanatını ortaya koyarken kâinattaki ilâhî sanatı ‘seyran’ (Sözler, 32. Söz) bağlamında tefekkürî sorumluluktan uzak kaldıkça ne kendisi ne de okuyucusu/ izleyeni hakiki özgürlüğe ulaşmamaktadır.

İnsani özü yakalama noktasında Batı’yı, dünyanın sanata adanmış ruhlarını, genel anlamda insani özü yakalayabilmiş, fitratı keşfedebilmiş metinleri elbette yok sayamayız, görmezlikten gelemeyiz. Bir hınç ve öç çağında yaşadığımızı söyleyen İnesco, çağımızın mutluluk arayışında iken yalnızca ölüm, sefalet ve aksiliklerle karşı karşıya geldiğini belirtir.

Sanatla uğraşan, sanat eseri veren kimse nasıl mutlu eder ve özgürleşir? Sanat felsefesinin yol ayrımı ‘ruh’ ve ‘nefis’ temelinde gerçekleşmektedir: Ruhü heyecana düşüren sanat, nefsi heyecana düşüren sanat. Sanatçının fitrata ve hakikate yabancılaşması, mahşer ve hesabı yalan sayması, kaale almaması, sezgi ve ilham kapılarının kapanmasına, ‘ene’de boğulmasına, Allah tarafından verilen bedensel ve ruhsal emanetlerin haksız temellüküne ve aslında fitri sorumluluklarından uzaklaşarak kendi mutsuzluğuna sebebiyet verir.

Hakiki çiçeği, hakiki denizi, hakiki kelebeği görüp Yüce Sanatkâr’ı (Allah’ı) tanımamak ve hatırlamamak; bunların resimlerini görüp ressamlarını göklere çıkarmak, sanatçıyı insani sorumluluklarından uzaklaştırmıştır. Bediüzzaman, ‘Ene Risalesi’ diye bilinen muhteşem eserinde “Nemrudları, Firavunları yetiştiren ve dâyelik edip emziren eski Mısır ve Babil” den söz eder ve eski Yunan kafasında âliheleri ve sanemleri doğuran ‘felsefe-i tabiiye bataklığı’na işaret eder. ‘Allah’la yarışma, Allah’a benzemeye çalışma, Allah’ı unutmama, Allah’a meydan okuma’ gibi sapkınlıklar, küçük, büyük Nemrut’lar, Firavun’lar, Şeddad’lar; dehriyyun, maddiyyun, tabiiyyun gibizihniyetleri doğurmuştur. Sanatta yüzyıllarca ‘sonrasızlık, güzellik, güç ve zafer, akıl, deney’ gibi başlıklar altında toplanabilecek pek çok anlayış ve arayış, enenin sahibini yutmasına kadar varan ruh tabloları ortaya çıkarmıştır.

Felsefe kitaplarıyla zihinleri işgal edemeyenler, özellikle roman ve sinema ile akılları ve kalpleri yaylım ateşine tutmuştur.

Yüzünü gerçek hakikate (kıbleye) çevirmeyen sanat, hakikat noktasında örümceğin evi gibi çürüktür. Kur'an'da Allah'tan başka dostlar (veliler) edinenlerin durumu, örümceğin durumuna benzetilmiş, halbuki yuvaların en çürüğünün örümcek yuvası olduğu buyurulmuştur. Yüzünü kıbleye çevirmeyen sanatın temel taşları hevâdır, nefstir; sınır tanımayan şehvettir; kırmızı çizgi tanımayan akıldır; hudut tanımayan gadabdır. Bütün bunlar, kabir kapısında ışıkları sönecek temellerdir, binâlardır, evlerdir; evlerin en çürüğü olan örümceğin evidir. Bu evlerin balkonunu, bahçesini, odalarını ve diğer taraflarını en gösterişli ve sağlam malzemelerle donatmanız bile akıbet, örümceğin evinin akıbeti gibi olacaktır. Ahirette kurtarmayacak, kabirde fayda vermeyecek, sıratı imdada yetişmeyecek bir mahiyettedir.

“

Edebiyatı hayatın yaratılış ve yaşanış bilgisinden ayrı, bağımsız, hatta sorumsuz bir biçimde görmek ve ondan beklentilerimizi de bu düşüncelerle kurgulamaya çalışmakla edebiyata da hayata da çok büyük bir haksızlık etmiş oluyoruz.

”

Materyalist bakış açısıyla aklını ve kalbini Allah'tan koparmaya çalışan sanat 'ebedî çağılı'ı duyamaz. "Her insan, kıymetli bir sözünü ve fiilini bâkileştirmek için, iştıyakla kitabet ve şiir, hatta sinema ile hıfzına çalışır." Sanat, kâinattaki "bâkileştirme"yi hissedip ona kalben katılma ve ölüme çare arama anlamını taşır. Bu katılım da, Allah o kelimeyi nasip etmişse mümkün olur. Bir tane Yunus, bir tane Erdem Beyazıt, bir tane Sezai Karakoç çıkmıştır. "Bâkileştirme" insan fitratında vardır fakat herkes yazamamakta veya güzel/ derin yazamamaktadır.

Tanpınar "Ne İçindeyim Zamanın" şiirinde 'geçmiş-şimdi-gelecek' şeklindeki bir zaman anlayışını kabul etmez. Nurullah Çetin, Tanpınar'ın zaman anlayışının, İbn-i Râvendî'nin öncülük ettiği Dehriyyûn'a benzediğini belirtir. Dehriyyûnlar, bütün varlığı 'sınırsız zaman' olan dehr'in yarattığını iddia etmişlerdir. Oysa zaman

hakikati, değişen bir defter, yazılan bozulan bir tahtadır.

Mü'min bir insanın 'dünyanın kuruluşundan sonuna kadar uzanan manevî bir ömrü' olduğu bilinciyle hareket etmek, mazi ve müstakbeldeki tüm uzaklıkları ortadan kaldırması yönüyle sanatçıya özgürlük kapılarını sonuna kadar açar. Hüseyin Su, sanatçının sorumluluğuna şu sözleriyle dikkat çeker: "Edebiyatı hayatın yaratılış ve yaşanış bilgisinden ayrı, bağımsız, hatta sorumsuz bir biçimde görmek ve ondan beklentilerimizi de bu düşüncelerle kurgulamaya çalışmakla edebiyata da hayata da çok büyük bir haksızlık etmiş oluyoruz."

Sanat, divanece sözlerden, amaçsızlığa yönelen veya ten ve hazza hitap eden bir meşgale olmamalıdır. Yazmak, Flaubert için "hayata müsamaha ile bakmanın bir yolu"; Anthony Bergers için "ruh hastalıklarının tedavisi için ümitsiz bir teşebbüs"; Keats için "kötü şeylerin zihinden atılmasına" yardım eden şeydir.

Fatiha-i Şerife'nin sonunda işaret edilen "sapıtılmış olanlar (tabiata saplananlar, tabiiyyun fikrini taşıyanlar)" ve "gazaba uğrayanlar (esbapperestler, vesait icad ve tesir verenler, yalnız akıl ve fikir ile gidenler)" topluluklarına dâhil olmamak içinsanat felsefesi bağlamında Firavun, Nemrud, Şeddat (ve dahi Hâmân, Karun) karakterleri üzerinde düşünülmelidir.

İlahlık davasında bulunan, zulmün ve kibrin temsilcisi olan Firavun, veziri Hâmân'dan bir kule yapmasını ister. Firavun'un amacı, yüksek bir kuleden gökleri rasat etmek ve Mûsâ'nın (a.s.) dâvâ ettiği gibi semâda tasarruf eden bir İlâh olup olmadığını araştırmaktır. Burada vahye, Allah'a, O'nun elçisine bir meydan okuma söz konusudur. Firavun/lar, dağsız bir çölde dağları arzulayan, Hâlık'ı tanımadığından tabiatperest olup rubûbiyet-dâvâ eden, gaddarlığı ve zorbalığıyla nam salan, şöhretperest olup dağ gibi meşhur ehramları binâ eden, sihir ve tenâsuha inanarak cenazelerini mumyalayıp dağ gibi mezarlarda muhâfaza eden kimselerdir.

Kuruluşu M.Ö. 3000 yılları öncesine dayanan Babil, Mezopotamya'nın en ünlü şehridir. Babil Kulesi ise, Allah'a karşı meydan okumayı sembolize eder. İsrailoğulları geleneğinde bu kule, Nemrut tarafından Allah'a kafa tutmak ve saldırmak için yaptırılmıştır.

Şeddat, Yemen'deki Âd kavmi hükümdarlarından olup Hz. Hud'u inkâr etmiş, ilâhlık davasında bulunmuş, Cennete benzesin diye "İrem Bağları"ni yaptırmıştır. Kur'an'da direkleri (yüksek binaları) olan İrem şehrinde bahsedilmekte, ülkeler içinde onun benzerinin yaratılmadığı vurgulanmaktadır. "kâfir, cebbâr, zâlim" sıfatlarıyla nitelenen Nemrut ise, Hz. İbrahim'e karşı mücadele etmiş, onu ateşe attirmiştir.

Sanatçı/ edebiyatçı; eser vermeye yöneldiğinde “Şeddat, Nemrut, Firavun” vasıflarından uzak kalmaya özen göstermelidir. Hayali dalaletle sürükleyen ve fasık yapan hayret ve muhabbet secdeleri Allah’a başkaldırı, kendisini ‘yaratıcı’, eserini ‘yaratı’ telakki etmesi, tehlike ve felakettir. “Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur.” ayeti, her şeyimizin ‘başka biri’ tarafından verildiğini işaretler. Allah’ın, düşündürmek ve açıklamak için misaller vermesi elbette sanatçı için de bir ilham ve sorumluluk kaynağıdır.

İslam sanatının “ne natüralist kolaycılığa ne post-modern kuramlar içinde gizlenmiş ontolojik sapmalara değil mükemmele” yöneldiğini söyleyen Celal Fedai, Hz. Peygamber’in ‘Sizden biriniz bir şey yaptığı zaman onu mükemmelen yapsın.’ hadis-i şerifine vurgu yapmaktadır.

KONUNUN AÇILIMI

İnsanın özgürlüğü, sanatçının özgürlüğü hususu, felsefi ve edebî ortamlarda iç ve dış özgürlük olarak yıllardır tartışıla gelmiştir. “Ben kimim?” sorusu ontolojik kimlik arayışı bağlamında sanatçıların da zihnini ister istemez meşgul etmiştir.

İslam’ın kadın-erkek ilişkilerine getirdiği sınırlamalar, kadın ve erkeğin özgürlüğünün ölçütleridir; bu sınırlamalarla kadın ve erkek, nefsin, duyguların esaretinden kurtulmuş olmaktadır. Yine İslam’ın sanata getirdiği sınırlamalar, özgürlüğü kısıtlamamakta, aksine sanatçıyı nefsin firavunluğundan kurtarmaktadır.

Bediüzzaman’ın Sözler kitabının Sekizinci Söz’ünde, iman ve hürriyet konusu, bir temsil dürbünüyle çok güzel işlenmiştir. Temsildeki sağ yolda ‘külfet içinde bir emniyet ve saadet’; sol yolda ise ‘serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde bir tehlike ve şekâvet vardır.’ Sonra da ‘intihabdaki ihtiyar sizdedir.’ denilerek insan iradesinin istediğini seçmede özgür bırakıldığına vurgu yapılmıştır.

Temsilde sol yola gidenin kalbi ve ruh ve akli, şu elîm vaziyetten gizli feryat ve figân etmekte, fakat nefsi emmâresi, güyâ bir şey yokmuş gibi ruh ve kalbin ağlamasından kulağını kapamaktadır. Sağ yola giden ise ‘asayiş ve emniyet içinde serbest’ gitmektedir. Temsildeki “O iki kardeş ise: Biri ruh-u mümin ve kalb-i sâlihtir, diğeri ruh-u kâfir ve kalb-i fâsıktır. Ve o iki tarikten sağ ise, tarîk-ı Kur’ân ve imândır. Sol ise, tarîk-ı isyan ve küfrandır.” Son tahlilde; fani hayatı kendine esas maksat yapan, zahiren bir cennet içinde olsa da manen cehennemdedir; bâki hayata müteveccih olan ise sadece ahiret mutluluğuna değil, ‘saadet-i dâreyn’e mazhurdur.

İnsan özgürlüğünü, özelde de sanatçının özgürlü-

“

İnsan özgürlüğünü, özelde de sanatçının özgürlüğünü tehlikeye düşüren duygularından biri, korkudur. Korku, tehlike düşüncesinden doğar. Korkuya kapılan insan kaçmaya çalışır, kaçmaya başlar. En temel korku, kaybetme korkusudur; imkânlarımızı ve sevdiğimizi.

”

günü tehlikeye düşüren duygularından biri, korkudur. Korku, tehlike düşüncesinden doğar. Korkuya kapılan insan kaçmaya çalışır, kaçmaya başlar. En temel korku, kaybetme korkusudur; imkânlarımızı ve sevdiğimizi.

İnsan bilmediği şeye düşman olduğu gibi, eli yetişmediği veyahut tutamadığı şeylerin adâvetkârâne kusurlarını arar, âdeta düşmanlık etmek ister. Allah insana fitrî bir adâveti verip derinden derine onu kendinden küstürmeyecek, insanın fitratına bütün bütün zıt olarak bir gizli adâveti, insanın ruhuna vermeyecektir. Çünkü insan, sevdiği ve kıymetini takdir ettiği bir cemâl-i mutlakten ebedî ayrılmaktan gelen derin yarasını, ancak ona adâvetle, ondan küsmekle ve onu inkâr etmekle tedavi edebilir. İşte, kâfirlerin Allah’ın düşmanı olması bu noktadan ileri geliyor.

Her şeyin zevale gittiğini gören, ölümleri görüp duran, bir daha dünya güzelliklerine kavuşamayacağını anlayan inançsız kimse, Allah’a düşman oluyor. Yeryüzündeki cemallere karşı olan sevgisi, düşmanlığa dönüşüyor. Hayreti alaya, küçümsemeye, hürmeti tahkire meylediyor. Bilmediği ve öğrenmek istemediği şeye düşman oluyor. Allah’a inanmadığını ya da inandığını, fakat yaratıcının adaletsiz olduğunu söylese de içinde Allah’a karşı gizli bir düşmanlık, kin ve nefret besliyor. Yeryüzündeki, gökyüzündeki güzellikleri görüyor; bunlardan ebediyen ayrılmak, münkirin ruhunda müthiş bir düşmanlık ve çaresizlik fırtınası, öz psikolojik şiddet oluşturuyor. Münkir, mutlu görünse de; mutlu olduğunu zannetse de mutsuzdur. Aslında müthiş bir açmazın içindedir. İçine düştüğü bataklıktan, anlamsızlık atmosferinden çıkamıyor. Düşünmemek için, ince ve derin düşünmekten korktuğu için hevesata dalıyor, kendisini geçici şeylerle eğlendirmeye çalışıyor.

Bediüzzaman, esas itibariyle iki korkudan bahseder: Birisi ‘tatlı korku’dur; diğeri de varoluşsal anlamda insanı ezen, elîm bir belâ olan, merhamet etmeyen korku.

Tatlı korkuda, yani Allah'tan korkmada "bir azîm lezzet" vardır. O korku bir kamçıdır; O'nun rahmetinin şefkatine yol bulup yine O'na iltica etmek demektir; aynı zaman da asil/onurlu bir korkudur.

Özellikle 20. Yüzyılın başlarından günümüze uzanan çizgide zaman zaman alevlenen, zaman zaman ateşi düşen bir korku var: İslâm'a aykırı yaşam biçimine veya devlet işleyişine zarar geleceği endişesinden kaynaklanan, bireysel ya da idari korku.

Bediüzzaman Eskişehir Hapishanesinde iken, sefalet ve dalâleti terviç eden bir şahs-ı mânevînin insî bir şeytan gibi karşısına dikilerek "Biz hayatın her bir çeşit lezzetini ve keyiflerini tatmak ve tattırmak istiyoruz; bize karışma" cümlesindeki "Bize karışma" ifadesi neyi kastediyorsa korku filmlerindeki "dünyanın sahipsiz, güvensiz, tehlikeli ve başıboş olduğu" temel argüman da aynı anlamları kastediyor. Şiddete dayalı çizgi oyunlar, cinselliği kullanarak putlaştıran filmler, hedonizmi benimsemiş romanlar insanı nereye götürüyorsa, çağdaş dans grupları da, yarı üryan opera sahneleri de, tanrıtanımaz söylemi ilke edinmiş deneme, eleştiri ve piyesler de insanı oraya götürüyor. Çünkü günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra, tâ iman nurunu çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Soft-materyalizm/ soft-deccalizm suikastları 'Aşk-ı Memnu' çetelerinin, 'Marilyn Manson' camialarının, 'Elvis Presley' müritlerinin, 'Slayer', 'Mayhem' şakirtlerinin çoğalmasını, ruhsal örgütlenmesini, yeni 'pop ilahları'nın, şeytanlaşmış insan suretlerinin ortaya çıkmasını intac ediyor. (1983'te kurulan Norveçli Black Metal grubu Mayhem'in Freezing Moon'unu İnternetteki konser ortamında izlemek, size yeteri kadar fikir verir.)

"Fitri bir medeniyet'e sahip olan insan, "Her nerede kıbleye yönelirseniz Allah'ın rızâsı oradadır." (22) ayetinin sırrıyla, her yöndeki mahlukatla ilgilidir; hatta 'abdullah olma' itibarıyla dünyanın kuruluşundan sonuna uzanan manevi bir ömürle kendi dar zaman ve mekânından geniş ve rahat bir âleme açılır.

Özgürlükte, insanın kendisine ve başkasına zararı dokunmaması esastır. Mutlak hürriyet, mutlak vahşettir, hattâ hayvanlıktır. İnsaniyet noktasından bazı çizgilerle özgürlükler sınırlandırılma durumundadır.

Herkesin hukukunun korunması şartıyla herkesin "harekât-ı meşruasında şahane serbest" olması; şeytanın istibdadı anlamındaki "sefahet ve rezaletteki hürriyet"ten uzak kalınması, "şeriat dairesindeki hürriyet"in temel ilkeleridir. Marifet, fazilet ve İslâmiyet terbiyesiyle süslenmiş özgürlük, başkasına tahakküm etmeme ve başkasının istibdadı altına girmeme kararındadır. İman ne kadar mükemmel olursa, hürriyetin de o derece parlayacağını söyleyen Bediüzzaman, Asr-ı Saâdet'i örnek gösterir.

İnsan niçin sanat eseri ortaya koymaya çalışır? Niçin yazar? Kimin için sanatla meşgul olur? Müslüman sanatçıyı çevreleyen kırmızı çizgiler var mıdır, varsa nelerdir? Hiçbir kayda bağlı kalmaksızın sanat eseri yazılır mı? Sanatçı, nereye kadar özgürdür? Akıl, gazap ve şehvet kuvveleri, sırat-ı müstakime yönlendirilmezse sanatçının hakiki özgürlüğü kısıtlanır mı?

Müminlerin kalplerine indirilen sekine sanatçı için çok mühim bir istinatgâhtır; çünkü huzur ve güven, hakiki özgürlüğün yurdudur.

Sanatçının, hakiki anlamda özgürlüğe kavuşabilmesi, kalbin ta derinliklerine kök salıp yerleşen 'emanet'e sahip çıkmasıyla yakinen ilgilidir. Emanetin kalpte kökleşmesinden sonra "Kur'an indi. Bu sayede insanlar Kur'an'dan ve sünnetten emaneti öğrendiler." Fakat insandan emanetin çekilip alınması, kendi özgürlüğünü kendi eliyle yok etmesi anlamındadır. "İnsan bir kere (gaflet uykusuyla) uyur ve kalbinden emanet çekilip alınır, ondan belli belirsiz bir iz kalır. Sonra bir kere daha uyur, yine kalbinden emanet alınır; bu defa da ayağının üzerinde yuvarladığın korun bıraktığı iz gibi bir eseri kalır. Sen onu içinde hiçbir şey olmadığı hâlde kabarık görürsün." Bu hadisteki 'emanet'in "Allah'ın ve insanların hukuku, Allah'ın kullarına farz kıldığı ibadetler, kısaca dinin kendisi", "iman", "mükellef olanların -Allah'tan başka kimsenin görmediği- gizli, saklı tarafları", "Allah'ın emir ve yasakları", "Allah'a mutlak itaat", "kişinin imandan aldığı eminlik şuuru" anlamları taşıdığına dair yorumlar yapılmıştır.

İnsanın iç özgürlüğü ve sosyal hayattaki özgürlüğü, kanaatimce birbiriyle bağıntılıdır. İman ve sorumluluk anlayışı, insanı/ sanatçıyı emanetine sahip çıktığı oranda özgürleştirir ve nefsin köleliğinden muhafaza eder.

Arz-ı Hal şiirinde “Bir kere oruç tutmam ramazan boyunca/ Ama çekmediğim kalmadı sevdalardan/ Ben de günahkâr kullarımdanım Allah’ım/ Benim gibi kulun çok dünyada,, Allah’ım/ Eğer bilmiyorsan işte haberin olsun/ Ekmek derdi, aşk derdi unutturdu seni/ İnsan hatırlamıyor dün ne yediğini/ Zaten yediğimiz ne ki hatırdadır” diyen Turgut Uyar, oruçsuzluğunu ve güya kendince nimetlerin ‘yetersiz ve değersizliğini’ ifade ederek sanatı ve sanatçıyı özgür konuma mı taşımış olmaktadır?

“Üvercinka” şiirinde “Sayın Tanrı” diyen; Şuara Suresi’nin sonundaki ayetler hakkında “Tanrı’nın şiir görüşü” yorumunu yapan, Hz. Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâm’dan sadece “Muhammed” diye söz eden Cemal Süreya hangi özgürlüğün mücadelesini vermiştir? Böyle bir söylem, insanı dünyada ve öte âlemden mutluluğa mı ulaştırmaktadır?

Müstehcen heykellerle dolu erotik parklar yapmak, fil dışkısı ile tablo yapmak, karikatür yoluyla peygamberleri alaya almak sanat özgürlüğü müdür? ‘Tanrı’nın olmadığı yer’i, ‘Tanrı’nın müdahale etmediği belde’yi arayan, materyalist sanatın ilmihalini yazmaya çalışan, dünyevileşmiş, bedenselleşmiş zihniyeti imdadına çağırarak, Tanrısız etik değerlerin peşine düşen sanatçı, hangi özgürlüğün peşindedir?

“

Hümanizm, Muhafazakâr Katoliklerden Marksistlere, Liberallerden Egzistansiyalistlere kadar pek çok kimse için değişik biçimlerde yorumlanmış, kimileri için tanrısı insan olan ‘insanlık dini’ olarak kurgulanmış/yorumlamıştır.

”

Virginia Woolf’un 59 yaşındayken etek ceplerine taşlar doldurup Ouse nehrine atlayarak; Ernest Hemingway’in av tüfeğini ateşleyerek; Jack London’un aşırı dozda uyuşturucu alarak; Cesare Pavese’nin küçük bir otelde uyku hapi kullanarak; Mayakovski’nin “gittikçe daralan bir yalnızlık ve boğuntu çemberinde, kişisel mutsuzlukların ve yalnız bırakılmışlıkların da etkisiyle” intihar etmesi sanatçı özgürlüğü müdür? Az bir sudan yaratıldığını bilip de Rabb’ine ‘apaçık bir düşman’ kesilen insan, mutluluk bahşeden bir özgürlüğün mü peşinden koşmaktadır?

Rasim Özdenören, Sartre’ın “İnsan, yapıp etmelerinin hâsılasıdır.” yargısına katıldığını, fakat aynı noktada ondan ayrıldığını, çünkü Sartre’ın “İnsanın yapıp etmelerinin nihai kaynağı neye, nereye dayanıyor?” sorusuna cevap veremediğini söyler. İnsanın (özel anlamda sanatçının) yapıp etmeleri, mutlak özgürlüğe bağlanırsa bu işin sonu nereye varacaktır? Bir ölçüt, işin nihayetini akıl ve vicdanla açıklayan bir yorum gereklidir.

Hümanist bir yazar olan ve ‘insan yaşamını kuralların, alışkanlıklar ve ön yargıların sınırlamalarından’ kurtarmak isteyen E. M. Forster’in Manzaralı Bir Oda (A Room With A View) romanında, duyguların ve bedensel hazların serbestiyeti, özgürlük adına öne çıkarılmıştır. ‘Orta Çağ çileciliği’ denilen bedenin kötülük kaynağı olduğu görüşü hümanizma tarafından reddediliyor, ancak bu kez hiçbir sınır tanımayan bir özgürlük anlayışıyla nefsin esaretine giriliyordu. Romanda Lucy’nin eğilimleri ve bedensel duygularına kendini bırakışı; Freddy, George ve Mr. Beebe’in Kutsal Göl’de hiçbir dinî ve ahlakî sınır tanımayan eğlenceleri, güya dinî bir tören havasında mutluluk, doğallık ve özgürlük sahneleri olarak sunulmaktadır. Oysa hakiki özgürlüğün yolunu gösteren İslam’a göre insan dünyaya temiz olarak gelir; beden, kötülük kaynağı değil, bedenin kötüye kullanılması kötülüktür. İnsana, sırat-ı müstakim üzere yaşamayı emredilmiş ve yol gösterilmiştir. Cennette beden ve ruh birlikte olacaktır; çünkü ibadetler bedenle birlikte yapılmıştır.

Hümanizm, Muhafazakâr Katoliklerden Marksistlere, Liberallerden Egzistansiyalistlere kadar pek çok kimse için değişik biçimlerde yorumlanmış, kimileri için tanrısı insan olan ‘insanlık dini’ olarak kurgulanmış/yorumlamıştır. 1539 yılında kullanılan ‘hümanizm’ kelimesi, kavram muhtevası yönünden antik çağlara uzanır. Felsefî içeriğiyle de tanrıya karşı insanın galibiyetini, kutsallığını öne çıkarır. Bir damlacık pis sudan yaratılan, bir mikroba yenilen, mutlaka ve mutlaka ölen bir faninin ‘tanrıya kafa tutması’ nasıl bir duygudur ve ahmaklıktır! Heyhat!

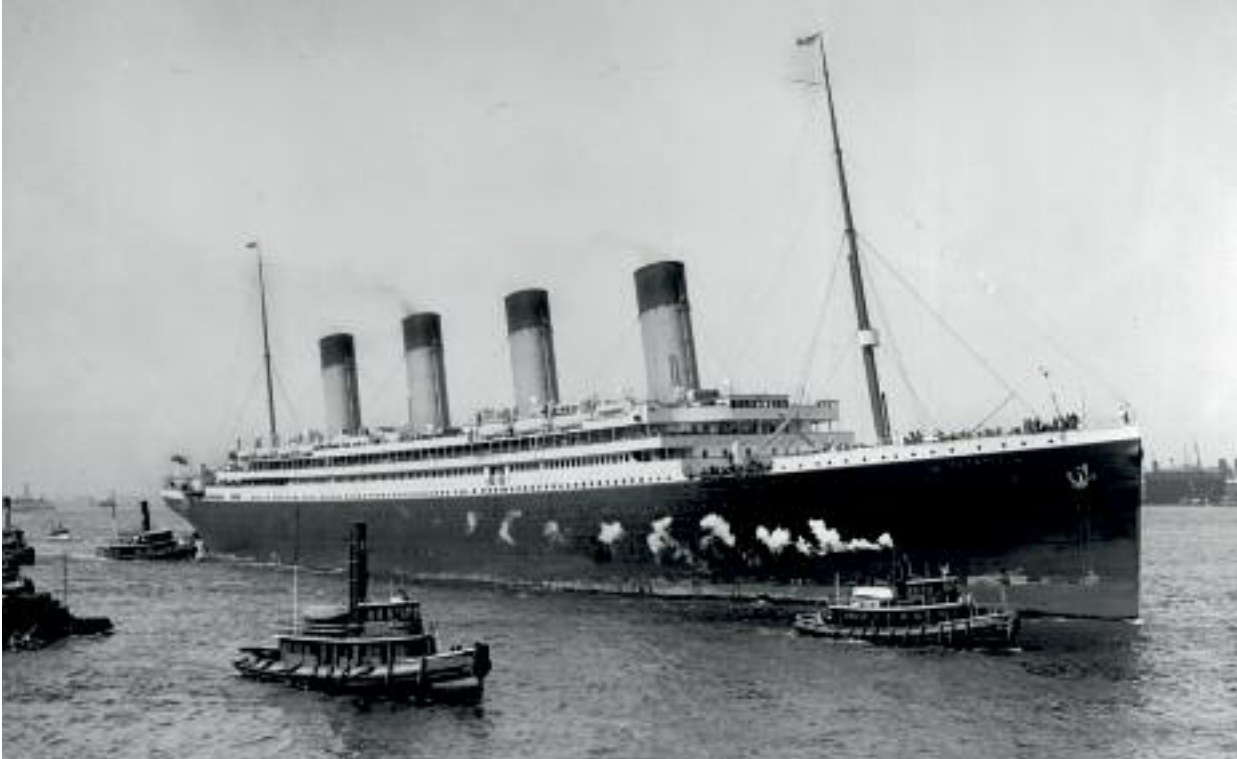
Bediüzzaman, ‘şâirâne bir fikir ve kalb sahibi’ (Sözler), ‘şairane olan mâneviyat ve ahval’ (Muhakemat) şeklindeki ifadelerle insanın sanat yönüne, sanatçının iç dünyasının farklılığına vurgu yapmıştır. Sanatçı, fitratında dercedilen sevgi ve korku duygularını sırat-ı müstakim üzere yönlendirmese, yani Hâlık’a değil de halka tevcih ederse özgürlüğünü zedelemiş olur. “Halbuki halktan havf ise, elîm bir beliyedir; halka muhabbet dahi belâlî bir musîbettir. Çünkü, sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirahatını kabul etmez. Şu halde, havf elîm bir belâdır. Muhabbet ise, sevdiğin şey, ya seni tanımaz, Allahaismarladık demeyip gider (gençliğin ve malın gibi); ya muhabbetin için seni tahkir eder.” Sanem-misal dünyevi sevgililer, ‘put yapımevleri’ne tutsak olma anlamını taşır. Allah’tan korkmak da sonsuz özgürlüğün yoludur ve büyük bir lezzeti, içinde barındırır.

İnsanın iman ve İslam ilkeleriyle çelişen hususlara karşı verdiği mücadele ve fitrata dönüş çabası, özgürlük yolunda atılmış çabalaradır.

‘Hürriyet-i şer’iyye’ Allah’ın Rahman ve Rahim tecellisiyle bir ihsandır. Rahman’ın bir manası Rezzak’tır. “Ekmeksiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam!” sözünden de hürriyetin çok özel, çok değerli bir nimet olduğu anlaşılmaktadır. Hürriyetin çok özel bir nimet olması, Rahim ismiyle ilişkilendirilebilecek bir husustur. ‘Merhamet eden, şefkat eden, acıyan’ anlamlarına gelen ‘Rahim’, yarattıklarına hürriyet nimetini de bağışlamıştır.

İlâhî çizgi ve sınırlamalar, sanatçıları da, sanat eserlerini de kuşatan bir kible mahiyetindedir. Güzelliği görmek ve göstermek, kitabet, şiir, resim, hattâ sinema ile kıymetli bir sözünü ve eylemini hıfzedip bâkileştirmek isteyen sanatçının çağırdığı her kelime, nota, biçim ve renk, sanatın gönül toprağında cennet ve cehennemler hazırlamaktadır. Varoluştaki ahengin yansıması olan bu kelime, nota ve renkler, sanatçının hayal hazinesinde bulunan suretleri giyerek bazen çılglık çılgıca, bazen sükûnetle tezahür eder fakat her zaman zarif ve edepli olmak durumundadır. Güzeli sanatlar, güzel bir zihin ve güzel bir ruhsal yetenek bağlamında ruhun mânevî güzelliğini yansıtır.

Varlığın ve insanın anlamı ve anlatımı üzerine bina edilen sanat eserinin ortaya çıkış süreci ile sanatçının kalp, sır, ruh, hafî, ahfâ, akıl (zihin ve irade), hattâ hayal

ve diğer lâtifelerinin yüzlerinin sonsuz hayata çevrilmesi arasında ciddi bir etkileşim söz konusudur. İnsanın beş duyusu, en çok bilinen latifelerin sadece pencereleri veya nûmuneleri hükmündedir. Bediüzzaman, İmam-ı Rabbanî'nin üzerinde durduğu latifelere değindikten başka vicdan, âsab, his, akıl, hevâ, kuvve-i sheviye, kuvve-i gadabiye, sâika, şâika ve hiss-i kablelvuku gibi çok letaiften de bahseder.

“Size verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harca-
yın.” ayeti ba'suba'del-mevt habercisi sanatçıya da yol gösteren bir özellik taşımaktadır. Zira tüm lâtifeler de bize verilen rızıklardandır. Sanatın amacı, pırlıl pırlıl bir 'yaz' ile 'oku' arasında insanı sonsuzluğa hazırlamaktır.

Sanatçının iradesi ibadetullaha, zihni mârifetullaha, hisleri muhabbetullaha, lâtifeleri müşahadetullaha yönlendikçe sanatçı 'reşha' olma yolunda umudunu (recâyı) ve korkusunu (havfi) sürekli artıracak, fitratı aşkla yoğrulacaktır. Vahyi kabullenip 'katre'leşen ve vahiyden uzaklaşıp 'zühre'leşen felsefeden daha farklı bir çizgide ilerleyen reşha, doğrudan doğruya güneşi bulmuş olacaktır. Bu noktada sanatın ve sanatçının kendini ve her türlü yabancılaşmayı ülküsel bir hakikat olarak aşması/aşmaya çalışması söz konusudur. Kâinattaki okumalar, Müslüman sanatçıyı hayret, hayranlık ve vecd içerisinde tilavet secdelerine; pişmanlık ve vicdan sorgusu ise sehiv secdelerine götürecektir.

Sanatçı ve eseri konusunda ene kavramı, üzerinde durulması gereken en önemli hususlardandır. İnsan enaniyet sayesinde cüzî ilmiyle Yaratıcının ilmini anlar. Demek ki sanatçı Allah'a benzemeye çalışmayacak, ta-

“

Güzellik konusundaki duyarlılığımız arttıkça, güzellikleri yeniden ve her an keşfetme cehdimiz arttıkça yaşantımızın her alanında (ailede, eğitimde, ekonomide, politikada vb.) yeni pırıltılar, yeni şualar, yeni lemalar çağılayacaktır. Titanik batarken söylenen 'Tanrı'm sana daha yakınım' söylemi, insanlığın her daim aradığı bir yakınlığın ifadesidir.

”

biata şakirtlik ederek var edişi taklit ederek sanat cevherini arayacaktır.

Sanat vadisindeki sorumluluk ve özgürlük şahikalarına çıkmak için hem kuramsal hem de pratik açıdan yürümek, çok yürümek gerekmektedir. Dublin'deki öykücünün, Paris'teki şairin, Venedik'teki denemecinin, Petersburg'daki romancının, Viyana'daki müzisyenin, İsviçre'deki ressamın, Tokyo'daki, Küba'daki sanatçının dünyası da, ahireti de Risale-i Nur'daki hazinelere muhtaçtır. Sanat, edebiyat, estetik dünyası, tüm dünyada Risale-i Nur'daki hakikatleri bilerek veya farkında olmaksızın aramaktadır. Risale-i Nur da onları güzelliğin başkentine, asıl sanatın sesine çağırılmaktadır. Güzellik konusundaki duyarlılığımız arttıkça, güzellikleri yeniden ve her an keşfetme cehdimiz arttıkça yaşantımızın her alanında (ailede, eğitimde, ekonomide, politikada vb.) yeni pırıltılar, yeni şualar, yeni lemalar çağılayacaktır. Titanik batarken söylenen 'Tanrı'm sana daha yakınım' söylemi, insanlığın her daim aradığı bir yakınlığın ifadesidir.

Sanatçı için en önemli esas, artık o eserin mutlaka yazılması gerektiği hususundaki karar ve girişim ânidir. “Yazmazsam olmaz.”, (Sait Faik'in Haritada Bir Nokta'sında geçen) “Yazmasam deli olacaktım.” aşamasıdır. Mademki sanat da bir ifade bağışdır; sanatçı bu bağış fiiliyata dökme noktasında kendisinde yeterli birikimi ve yoğunluğu hissedince yazmalıdır. Rilke, “yazmadan da yaşanabileceğini” hissetmenin, yazı hayatından tümüyle el çekmek için yeterli olduğunu vurgular. Sorumluluk, bu noktada sanatçı için mühim bir duygudur. Sorumluluk duygusu da hakiki özgürlüğün ve mutluluğun anahtarıdır. Kendisi sorumlu hissedenden insan, girdiği sıkıntılı, engebeli, çileli yolda huzurludur.